

ismertetése során. A XV. és XVI. század szellemi áramlatainak vonalába állítva válik ért-
hetővé ez a hatás. A krakkói egyetem nemzetközi méretű vonzását ugyanis nem csupán a város
kedvező földrajzi elhelyezkedésének, kereskedelmi utak kereszteződésének köszönhetette, hanem
annak is, hogy a reneszánsz és humanizmus eszméi eltették sokáig az itt folyó életet. Az a 3600
magyar diák, akik a XV. század elejétől a XVI. sz. második feléig itt tanultak, magukkal hozták
a kor haladó szellemét. A bursák ugyanis, amelyekben a Krakkóban tanuló idegen nemzetiségűek,
így a magyarok is éltek, nem csupán szállást és étkezést nyújtó intézmények voltak, hanem a szó
igazi értelmében vett nevelő közösségek önkormányzati jogokkal és lehetőségekkel. Önkormány-
zati szervei önállóan gazdálkodtak; feladatuk kiterjedt a tagok tanulmányainak ellenőrzésére,
a fegyelemre, erkölcsi magatartásra, és ápolta idegenben a hazafiság és a nemzeti összetartozás
érzéseit. Hatásuk nemcsak azon mérhető le, hogy tagjai közt ott találjuk azokat a jeles férfiakat,
akik a XVI. sz.-ban a magyar nyelv és irodalom művelésében, a humanizmus és reformáció
eszméinek terjesztésében, nyomdák alapításában a legtevékenyebbek voltak, hanem a magyar-
országi kollégiumok önkormányzati életének kibontakozásában is.

A levelező tanítóképzés problémáiról TÓTH FERENC intézeti tanár (Debrecen) ad sokoldalú
tájékoztatót a *debreceni tanítóképző tízéves tapasztalatai és módszerjavító törekvései alapján*.
A számszerű adatok, a tantervi követelmények változásai, a vizsgarend alakulása, az eredmények
számbavétele során emlékeztet alsófokú oktatásunk néhány megoldatlan problémájára. Az tűnik
ki az adatok elemzéséből, hogy a levelező oktatás mint szükséges rossz, túlnyomóan az amúgy is
rosszul felszerelt falusi és tanyai iskolákat sújtja. A levelező hallgatók nagy része ugyanis ezekben
az iskolákban kezdi pályafutását megfelelő szakmai és pedagógiai ismeretek nélkül. Vizsgákra
való felkészülésük körülményei a lehető legrosszabbak. És ha végül is sikerül megszerezniök az
oklevelet, igyekeznek mielőbb elhagyni az iskolát, amely elindította őket. Ezzel, amint a szerző
rendkívül érzéketlenül megfogalmazta, előről kezdődhet a körforgás, a kisiskola ismét próbál-
kozhat új, képzés nélküli tanítók beállításával. A tanulmány befejezéseket megszivlelésre igen
méltyó javaslatokat tesz a fennálló problémák megoldására, illetve enyhítésére.

A kötet befejező tanulmánya népművelési tárgyú, s benne MOLNÁR IMRE intézeti tanár
(Debrecen) N. K. KRUPSZKAJA népművelési tevékenységéről emlékezik. Tanítóképzőkben, ahol
a népművelés a szaktárgyi képzés szerepét tölti be, komoly érdeklődésre tarthat számot a neves
szovjet pedagógus nézeteivel és tevékenységével való ismerkedés. A viszonylag rövid összefoglalás
is meggyőzhet bennünket arról, hogy Krupszkaja gondolatai a népművelés céljáról és fel-
adatairól, a népművelőképzés tartalmi és szervezeti kérdéseiről má sem éveltek el.

Az egész kötet tartalmi gazdagságával, tudományos igényességével és a tanítóképzés tényleges
szükségleteihez igazodó szándékaival nemcsak az egyes szerzők jó felkészültségét dicséri, de a
szerkesztés gondosságát és szakszerűségét is. Apró nyomdahibái eltörpülnek tartalmi és pedagógiai
értékei mellett.

SOMOS LAJOS

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE. SECTIO PAEDAGOGICA ET PSYCHOLOGICA

Szerkesztette Ágoston György és Duró Lajos
Szeged, 1971. 14. kötet. 198 oldal

Megjelent a József Attila Tudományegyetem neveléstudományi és lélektani tanulmánygyűjte-
mény-sorozatának 1970—1971. évi kötete. Témáinak szigorúan átgondolt rendjét bevezeti egy
nemzetközi távlatú tervezet a pedagógiai kutatásokhoz szükséges kooperációra; követi ezt a
teljes személyiség kialakításának koncepciójában tényezőként szereplő esztétikum elemzése;
cikk nyújt globális képet — főleg a külföldi olvasó számára — a tanulók egésznapos iskolai tar-
tózódásának magyarországi formáiról és pedagógiai tartalmáról; átfogó jellegű a bezárólag 30
éves, tehát fiatal értelmiség egészét egy földrajzi egységen keresztül reprezentáló csoport vizs-
gálata, hogy mennyire találták meg életpályájukon azt, amit főiskolás, egyetemista éveikben
elképzelték róla, elvártak, s a szerző kiemeli a vizsgálatból külön a pedagógusok életérzésére
vonatkozó adatok tanulságait; végül mintegy nagyítóüveg alatt látjuk egy vizsgálat részleteiben,
hogy ma hogyan, mennyire találták meg legényesül egy lényeges, sőt leglényegesebb faktor, ti. a tanítónak,
tanárnak a tanulók személyiségéről, egyéni fejlődésvonaláról alkotott képe az iskolai nevelő-
munkában.

ÁGOSTON GYÖRGY anyaga, „A kormányok és egyetemek együttműködésének formái a pedagógiai kutatómunka további fejlesztése érdekében” munkaterv-javaslatnak készült az UNESCO 1968. augusztus 26—30. napjain tartott torontói (Kanada) konferenciájára, amely a pedagógiai kutatás problémáit tárgyalta. A 32 pontos javaslat bevezetője a pregnáns megokolás; miért hivatottak az egyetemek megindítani és végigvinni azt a nagyszabású kutatómunkát, amely eredményeivel úgy járul hozzá a társadalmi és gazdasági problémák megoldásához, hogy segít felkészíteni az ifjúságot a jövőre, a felnőtt nemzedéket pedig fogékonyra tenni arra, hogy alkotó módon igazodjék a társadalomban jelentkező változásokhoz.

Vannak egyetemek — elemzi a szerző a széles körű információk alapján ismert helyzetet —, amelyek oklevéllel jogosítják fel végzett hallgatóikat a tanításra, pedagógiai képzést azonban nem nyújtanak. Egyetemi tanerők vallják, hogy a szaktárgy kellő ismerete önmagában elég az eredményes tanításhoz, és semmi nem győzi meg őket arról, hogy a pedagógia tudomány. Legfeljebb művészetnek, az intuíció és az egyéni adottság függvényének tekintik. Ha elismerik is egyesek a pedagógiát mint tudományt, filozófiai és történeti tudománynak tekintik, amely ma is ugyanazokkal az eljárásmodokkal operálhat, mint századokig előttünk. Ezeken az egyetemen tehát a pedagógia és a pedagógiai kutatás nem számít egyenrangúnak a többi tudománnyal, s nem is részesül olyan anyagi támogatásban, mint azok.

A régmúltból itt rekedt mentalitás ellenébe „birtokán belül” szögez két súlyos érvt a szerző. Hogy ti. az egyetem is kénytelen a jövőt biztosítani, s azokkal a szakemberekkel is elsajátíttatni némi pedagógiai ismeretet, akiknek valójában nem lesz ugyan feladatuk tanítani; de abban a korban, amelyben a permanens tanulás lesz mindinkább feltétele a rohamos fejlődéshez való alkalmazkodásnak, már nem kizárólag a hivatásos pedagógus végzi a nevelő feladatokat, hanem minden diplomás szakember a maga munkahelyén. Továbbá jelentős problémává válik mindenütt maga az egyetemi szakképzés, a hagyományos tanítási módszerek az egyetemek katedráin is elavultak, ma már nem biztosítják a kor követelte alkotó szakemberek kiművelését. Következésképpen ki kell terjeszteni a pedagógiai kutatásokat a felsőfokú, az egyetemi oktatásra is, mégpedig sehol másutt, mint magán az egyetemen, ahol a változások kellenek, s ahol az interdiszciplináris relációk adnak keretet a modern pedagógiai kutatásnak, egyben pedig garantálják a szakokra kiterjedő módszertani megoldások egységbefoglalását, integrációját.

Továbbiakban a tervezet körültekintően és minden részletet figyelembe véve, leírja azoknak az országos pedagógiai tudományos tanácsoknak vagy bizottságoknak a lehetséges összetételét, szervezetét, feladatait és munkarendjét, amelyeket a kormányok hívnak életre, vállalva, hogy fedezik a pedagógiai kutatás dologi és személyi feltételeinek a költségeit. — Kiterjed a tervezet ezenfelül még arra is, hogy az egyetemi pedagógiai kutatások eredményei elsősorban az egyetem földrajzi és közigazgatási hatókörében hogyan szolgálják a nevelés és művelődés ügyét, s hogy a tervezet egészében csak a megfelelő módosításokkal és a maguk körülményeit figyelembe véve használhatják fel az egyes — elsősorban a gazdaságilag felfejlődőben levő — országok.

A lengyel IRENA WOJNAR tanulmánya „A művészet és a teljes személyiség kialakítása” címmel annak a ma annyira előtérbe került problémának a taglalásából indul ki, hogy mi a közös gyökere az értelmi, morális és esztétikai-átélő tevékenységnek, milyen szintizisbe hozhatók, melyek a kölcsönös egymásra hatásuk eredményei.

A felületes szemlélettől, amely a művészetben csupán az unalom elleni szórakoztató időöltést becsüli, vagy egyoldalúan a sznob esztéticizmust vallja, elvezet bennünket a cikk a művészet magasrendű fellegásáig: a művészet az ember életében összhangot teremt az érzéklet, gondolkodás és élményvilág közt a maga konkrét megjelenési formájával, tartalmának intellektuális igényével, a kifejezés emóciót kiváltó erejével. Morális értékét abban látja a szerző, hogy szintizist teremtő jellege folytán megtanít gondolkodni és érzékelni, ezzel képessé tesz bennünket, hogy felismerjük és tevékenységekben kifejtjük önmagunk moralitását. — A külső — érzékleti — stimulánsokkal együtt az ismeretszerzés folyamatának és az alkotó tevékenységnek az előfeltétele a képzelet, amely ha egész életén végigkíséri az embert, az okok, a kombinációk, a várható szituációk képei segítik, hogy kiismerje magát a világban. A képzelet tehát szoros kapcsolatot jelent a személyiség és a külvilág között, és összhangot teremt az intellektuális és emocionális szellemi tevékenység egészében. Pedagógiai szituációban a képzelet elmélyíti, leköti, változatossá és mindig éppen aktuálissá teszi a foglalkozást.

VÁGVÖLGYI ANDRÁS a „Fiatal diplomások azonosulása választott életpályájukkal” című tanulmányban az állásban levő, harmincon aluli értelmiségiek számottevő csoportjának a munka- és életkörülményeiről ad képet. Arról a korosztályról, amelyik még munkaképesen éri meg az évezredfordulót, de mert a házasságkötés, családalapítás épp ebben az évtizedében gondja, ezért a munkakörébe, környezetébe való beilleszkedése szociológiai problémákat vet fel.

Szegeden és Csongrád megye 63 kisebb-nagyobb községében és tanyáin dolgozó 1100 fiatal pedagógus, orvos, agrónómus, tudományos kutató, tisztviselő stb. kapott 1969 március—áprilisában egy 113 kérdést tartalmazó lapot. 615 válasz volt minden tekintetben konkrét, felhasználható. Érdekes adatösszegezéséből álljon itt néhány:

Szegeden helyezkedett el férfi 31,50%, nő 25,40%, összesen 56,90%;
más városban helyezkedett el férfi 11,60%, nő 12,30%, összesen 23,90%;
falun, tanyán helyezkedett el férfi 8,20%, nő 11,00%, összesen 19,90%.

Foglalkozására nézve vezető állásban van 4,20% alárendelt munkakörben pedagógus 39,00%, jogász, közigazdász 1,40%, orvos, gyógyszerész 7,60%, agronómus, állatorvos 10,10%, mérnök, technológus 3,60%, tudományos kutató 20,00%, állami és pártfunkcióban van 1,00%, egyéb 13,10%. A fizetése 17,10%-nak nem úgy meg az 1500 forintot, 4,80%-é van 3000 forint fölött. Az átlag 1331 forint; ennek — 1969-ben — jóval alatta volt az átlagos pedagógusfizetés.

A tanulmány részletezi a huszoneves diplomások lakás- és családi körülményeit: a 615 diplomásból 243 lakik a szüleinél, s ez a szülőknek sem kellemes, különösen ha még maguk is dolgoznak.

91,90% azt írta a válaszában, hogy a munkája megfelel a képzettségének, kielégíti ambícióit (48,10% minden tekintetben, 42,60% „általában”, többé-kevésbé elégedett), 9,10% elégedetlen, mert a munkája nem felel meg a képességeinek, nem váltja be az előmenetelhez fűzött reményeit. A munkahely légkörét jónak tartja 43,00%, kielégítőnek 50%, rossznak 70%. 135 válasz fejezte ki a két éven belüli állásváltoztatás óhaját, ezek többsége a megye területét jelölte meg a mobilitás körzetének, más megyébe vagy a fővárosba szerettek volna kerülni 34-en. A szerző joggal tartja érdemesnek ugyanezzel a módszerrel, de szélesebb körre kiterjeszteni a vizsgálatot, több részletére fényt deríteni a fiatal diplomások terveinek, agilitásának vagy megtorpanásának.

Vezékö József tanulmánya, „Az alap- és középfokú iskolai pedagógusok tanítványaikról szerzett ismereteinek lélektani vizsgálata” a kötet mintegy fele terjedelmét tölti ki. Egy négyéves vizsgálat keretében 14 000 általános és középiskolai tanulót kérdeztek meg három ízben (a tanév kezdetén, közepén és végén), hogy szívesen járnak-e iskolába. A tanév közepén 80% szívesen járt, 10% nem, 10%-nak pedig mindegy volt: „igen is, nem is”. A negatív beállítottság tehát nem jelentős mértékű, de nagyobb az idegenkedés, ahogyan a magasabb osztályok felé haladnak a tanulók. Egy 3000 pedagógusra és 8000 szülőre terjedő vizsgálat során egyöntetűen és hangsúllyal nyilvánult a vélemény, hogy nemcsak a tanár szaktudása fontos, hanem az is, hogy ismerje a tanulókat. S a további vizsgálat egy város és két járás 180 általános iskolai alsó-, 300 felsőtagozatos és 190 középiskolai osztályfőnök bevonásával igazolta: az az ismeretszint, amellyel tanítványaikat illetően rendelkeznek a tanítók, tanárok, „kulcskérdése az egész pedagógiai tevékenységnek”.

Az osztályfőnökök jellemezték osztályuk K, L, N kezdetűs nevű növendékeit. Kontroll volt az osztályokban tanító többi pedagógus szóbeli véleménye ugyanazokról a tanulókról. Majd az egyik járás oktatásügyi osztálya lélektani előadássorozatot indított a járás osztályfőnökei számára, s ez után került sor a második vizsgálatra: most az új, friss ismeretek birtokában az osztályok B, H, J kezdetűs nevű tanulóiról kellett jellemzést adni, kitérve a tanulók otthonának bioszociális tényezőire, konkrét esetekre, jelenségekre a tanuló életében, amelyekből személyiségére és további fejlődésének irányára vonatkozó következtetést lehet levonni.

Csak hozzávetőlegesen néhány eredmény: a kevés lakosú községek általános iskolai tanítói pl. 91%-ban ismerik a gyermek szociális helyzetét, a nagyobb községek tanulóit kevésbé ismerik tanítóik, a középiskolai osztályfőnökök a tanulók szociális helyzetéről csak 52%-ban tájékozottak, fejlődésük testi és pszichológiai előzményeiről mindössze 37%-ban van tudomásuk. S a második vizsgálat, amely az előadásokat követte, az előbbi tájékozottsággal szemben 23%-os többletismeretet mutatott ki a tanulók személyiségének értékelésében, 18%-os növekedést idegéletük, konfliktusaik, érzésviláguk ismeretében.

A szerző levonja a tanulságot: helyesebb kisebb csoportokra osztva, tehát individualizáltabban foglalkozni a tanulókkal, s jobb lenne, ha a jelenlegi súlyos adminisztrációs terhek helyett az osztályfőnök pedagógus vállalná a maga pszichológiai továbbképzését és a pszichikai hatások tudatosabb, tudományosan megokolt érvényesítését a munkájában.

Rózsa Éva munkája „A magyarországi egésznapos iskolai tanítás és nevelés formáit, a legfontosabb pedagógiai tapasztalatokat” veszi számba. Magvas írás, árnyaltan pontos leírással adja kataszterét a tanulószobától a körzeti iskolák mellett létesített hetes diákotthonig az összes típus jellegének, pedagógiai tartalmának. Számunkra a rendszerbe foglalás maga is érdekes olvasmány, külföldi szakember számára azonban alapvetően hasznos anyag a teljes hitelességet sugárzó tájékoztatás. Ez egyben az oka, miért került a sorban harmadik helyéből kiemelve itt a recenzió végére.

Az angol, francia, német nyelven, mindvégig orosz nyelvű összefoglalásoktól kísérve, a mindössze 300 példányban kiadott tanulmánygyűjtemény nyilván fontos helyekre jut el, a külföldet tájékoztatja a szegedi kutatók munkájáról, épp ezért a technikai előállításnak gondolnia kell arra, hogy tüzetes korrektori munka kiiktassa — a német szövegben túllontul sok — gépelési hibát.

KÖRMOÇZI LÁSZLÓ